

FILOSOFIE UNIVERSALĂ

TEORIA BRENTANIANĂ A CELOR PATRU FAZE ALE FILOSOFIEI ȘI DISTINCȚIA ANALITIC-CONTINENTAL ÎN GÂNDIREA CONTEMPORANĂ

TEORIA BRENTANIANĂ A CELOR PATRU FAZE ALE FILOSOFIEI

ION TĂNĂSESCU

Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române

Brentano's Theory of the Four Phases of Philosophy. The study presents Franz Brentano's theory of the four phases of philosophy, its role for the intellectual development of the young Brentano and its relationship to Auguste Comte's view of the three main phases of human thought.

Keywords: history of philosophy, periodization of history, empirical and speculative method, Brentano, Comte.

Este cunoscut faptul că Franz Brentano a susținut o teorie despre evoluția gândirii filosofice conform căreia în fiecare dintre marile epoci istorice filosofia a parcurs un ciclu, în care unei faze ascendente i-au urmat alte trei faze de declin¹. Primul stadiu al dezvoltării (I) este caracterizat prin dominarea interesului

¹ Lui Brentano i-a venit ideea acestei teorii destul de timpuriu, în jurul anului 1860, a expus-o, începând din 1866, în cadrul prelegerilor de istoria filosofiei grecești, medievale și moderne, a prezentat-o, pe scurt, în 1867 într-un capitol consacrat istoriei științelor bisericești și a publicat o scriere de sine stătătoare despre acest subiect abia în 1895 (v. Carl Stumpf, „Erinnerungen an Franz Brentano”, în Oskar Kraus (Hrsg.), *Franz Brentano. Zur Kenntnis seines Lebens und seiner Lehre*, München, Beck, 1919, p. 89 și urm., Franz Brentano, „Geschichte der kirchlichen Wissenschaften” (GkW), în J.A. Möhler, *Kirchengeschichte*, hg. v. P.B. Gams, Regensburg, Mainz, 1867, Bd. II, p. 526–584, îndeosebi 538-540 și Franz Brentano „Die vier Phasen der Philosophie und ihr augenblicklicher Stand”, în idem, *Die vier Phasen der Philosophie* (VPhPh), hg. v. Oskar Kraus, Leipzig, Meiner, 1926, p. 1–32. În cele ce urmează, mă limitez numai la o prezentare generală a teoriei lui; asupra acestei probleme, v. Josef Werle, *Franz Brentano und die Zukunft der Philosophie. Studien zur Wissenschaftsgeschichte und Wissenschaftssystematik im 19. Jahrhundert*, Amsterdam/Atlanta, Rodopi, 1989, și, de asemenea, Balázs M. Mezei, Barry Smith, *The Four Phases of Philosophy. With an Appendix: The Four Phases of Philosophy and Its Current State by Franz Brentano*, Amsterdam, Rodopi, 1998.

teoretic și a unei metode de cercetare conformă naturii („*naturgemäße Methode*”)². În prima fază de declin (II_a), interesul și cercetarea sunt conduse de teme practice. Diminuarea interesului teoretic are drept consecință cel de-al doilea stadiu al decăderii (II_b), scepticismul și, odată cu aceasta, pierderea încrederii în capacitatea spiritului uman de a ajunge la cunoștințe sigure. Stadiul extrem, ultim, de declin (II_c) se constituie ca o reacție la neîncrederea menționată și încearcă să satisfacă nevoia de cunoaștere a adevărului prin intermediul unei metode supranaturale, întemeiată pe speculație. Însă, în acest mod, „se născocesc moduri de cunoaștere cu totul nenaturale, principii lipsite de orice fundare rațională (*ohne alle Einsicht*), facultăți geniale, nemijlocit intuitive”, cărora le lipsește orice bază reală³.

Conform acestei scheme, evoluția gândirii filosofice în marile epoci istorice arată după cum urmează:

Antichitatea: I. de la presocratici la Aristotel; II_a. stoicii și epicureismul; II_b. scepticismul Noii Academii, pironismul și eclecticismul; II_c. neopitagoreismul și neoplatonismul⁴.

Evul Mediu: I. de la Anselm la Toma de Aquino; II_a. scotismul⁵; II_b. nominalismul (Ockham); II_c. misticismul (Bonaventura, Meister Eckhart) și speculația filosofică (Nicolaus Cusanus)⁶.

Epoca modernă: I. de la Bacon la Locke; II_a. Iluminismul în Franța și Germania, Berkeley; II_b. David Hume, Thomas Reid; II_c. de la Kant și idealismul german până la Schopenhauer⁷.

² În capitolul consacrat istoriei științelor bisericești, Brentano aduce în discuție numai primul criteriu, interesul teoretic, fără să vorbească în schimb de o metodă de cercetare conformă naturii, adică adecvată obiectului de cercetat (GkW, p. 538 și urm.).

³ VPhPh, p. 7–9. Fiecare dintre aceste faze este tratată în amănunt în prelegerile consacrate filosofiei grecești (v. Franz Brentano, *Geschichte der Griechischen Philosophie*, hg. v. Franzyska Mayer-Hillebrand, Bern, Franke, 1963). La baza prelegerilor se află manuscrisul Ms. H 45: „Geschichte der Philosophie”. În cadrul lui, filosofia greacă este tratată cel mai amănunțit, filosofia modernă, dimpotrivă, cel mai schematic.

⁴ VPhPh, p. 9–13; v., de asemenea, Franz Brentano, *Geschichte der mittelalterlichen Philosophie im christlichen Abendland* (GMPh), hg. v. Klaus Hedwig, Hamburg, Meiner, 1980.

⁵ Pe baza expunerilor lui Brentano asupra modului diferit în care survine istoric prima fază a declinului filosofiei, se poate spune că general valabilă în raport cu acest stadiu este numai prima caracteristică, diminuarea interesului teoretic. În ceea ce privește cea de-a doua trăsătură, dominanța motivelor practice, ea este valabilă pentru stoicism și epicureism în Antichitate și pentru Iluminism în epoca modernă, însă nu și pentru primul stadiu al declinului filosofiei medievale, scotismul. După Brentano, ceea ce a dus la diminuarea interesului teoretic în cadrul scotismului nu au fost motivele practice, ci cele psihologice: încăpățănarea scotiștilor de a avea permanent dreptate și dorința lor de a-i pune în umbră pe dominicanii pentru a-și evidenția propria poziție au fost hotărâtoare pentru ei. Chestiunile în jurul cărora s-au purtat disputele nu au avut însă natură practică, ci teologică sau metafizică (VPhPh, p. 13 și urm. și GMPh, p. 66–69).

⁶ VPhPh, p. 13–18; v. și GMPh; pentru o evaluare critică a schemei brentaniene în aplicarea ei la Evul Mediu, v. Etienne Gilson, *Franz Brentano's Interpretation of Medieval Philosophy*, în „*Mediaeval Studies*” 1 (1939), p. 1–10.

⁷ VPhPh, p. 18–23; v. și Franz Brentano, *Geschichte der Philosophie der Neuzeit* (GPhN), hg. v. Klaus Hedwig, Hamburg, Meiner, 1987.

Merită observat în acest context că Brentano și-a elaborat schema ca răspuns la teoria lui Auguste Comte despre stadiile dezvoltării spiritului uman. Conform acestei ultime teorii, dezvoltarea atât de sinuoasă a spiritului uman în toate domeniile lui de activitate este subordonată unei legi conform căreia orice formă de cunoaștere umană trebuie să parcurgă trei stadii: stadiul teologic, stadiul metafizic și stadiul pozitiv⁸. Întrucât ultimul dintre ele este deosebit de important pentru tema mea, voi prezenta în continuare pe scurt modul în care a receptat Brentano în scrierile lui primele două stadii, pentru a mă ocupa mai apoi, mai pe larg, de analiza făcută de el celui de-al treilea stadiu și modului de cunoaștere relativă specific lui.

Primele două stadii sunt caracterizate de faptul că sunt orientate spre căutarea unor explicații absolute ale proceselor din natură. Țelul lor constă în indicarea „cum-ului și a ce-ului intern al proceselor”, a „naturii interne a lucrurilor” și a „cauzelor eficiente și finale”⁹. În stadiul teologic, aceste cauze au fost constituite de forțele supranaturale a căror activitate nemijlocită producea fenomenele de explicat¹⁰. În stadiul metafizic, forțele supranaturale au fost înlocuite de puteri metafizice sau abstracte. Aceste puteri nu mai erau însă concepute ca fiind transcendente lucrurilor și proceselor, ci erau gândite ca forme accidentale ale lor, forme destinate să le explice acțiunile: „Ce este acel ceva prin care un lucru se opune pătrunderii unui alt lucru în el? – Puterea lui de rezistență. Care este cauza datorită căreia aurul este greu? Puterea lui de a fi greu.”¹¹ În ambele stadii, a explica un fenomen înseamnă, așadar, a indica forța (supranaturală sau abstractă) care îl produce. Ambele stadii urmăresc să obțină cunoștințe absolute, deci cunoștințe care vor să descopere „principiile interne și temeiurile explicației” lucrurilor și proceselor din natură¹².

Spre deosebire de aceste stadii, stadiul de dezvoltare pozitivă a spiritului uman nu urmărește obținerea de cunoștințe absolute, ci doar *relative*, așadar urmărește cunoștințe care au în vedere *producerea (die Herstellung) de legături între fenomene și legile lor generale*¹³. Argumentarea lui Comte, pe care o redau aici în versiunea

⁸ Auguste Comte, *Cours de philosophie positive*, tome premier (Cours I), Paris, Bachelier, 1830, p. 5.

⁹ Cours I, p. 10 și urm.; Brentano, „Vom Gesetz der geschichtlichen Entwicklung”, în GPhN, p. 100; v. și p. 247 și studiul din 1869 al lui Brentano „Auguste Comte und die positive Philosophie” (AC), în VPhPh, p. 104. În „Vorwort”, Hedwig atrage atenția că traducerea în franceză a cărții lui J. St. Mill, *Auguste Comte and Positivism (1865)*, a fost cea care a trezit interesul lui Brentano pentru Comte (Hedwig, „Vorwort”, în GPhN, p. XXIX; v. și observațiile lui asupra acestei probleme p. 363 și urm., 368).

¹⁰ Cours I, GPhN, p. 247; v. și p. 100 și AC, p. 104.

¹¹ GPhN, p. 102.

¹² GPhN, p. 901, AC, p. 104 și urm.

¹³ AC, p. 114 și urm.; asupra conceptului de explicație la Comte, v. și p. 105, 111, 118; întrucât ideile din studiul despre Comte au fost preluate în prelegerea inaugurală ținută de Brentano la Universitatea din Viena din aprilie 1874, voi trimite și la locurile paralele din această scriere. (v. Brentano, „Über die Gründe der Entmutigung auf philosophischem Gebiete”, în idem, *Über die Zukunft der Philosophie* (ZPh), hg. v. Oskar Kraus, Leipzig, Meiner, 1929, p. 89 și urm.; v. Cours I, p. 5, 14 și urm. Conform

fidelă a lui Brentano, susține că nu este rațional să ne propunem să dobândim cunoștiințe absolute despre lucruri și despre cauzele lor. Un asemenea mod de a proceda nu aparține fazei pozitive, ci teologice sau metafizice a dezvoltării spiritului, fază în care cercetătorii erau preocupați de descoperirea unor concepte absolute precum „natura internă”, „originea și cauza finală a lucrurilor și a lumii”¹⁴. Însă geneza epocii pozitive a spiritului prin Galilei, Bacon și Descartes¹⁵ și dezvoltarea științelor naturii au dezavuat acest procedeu întrucât au arătat că țelul propus nu poate fi o sarcină realizabilă a cercetării științifice. După cum spune Comte, omul de știință nici nu poate, nici nu își propune să răspundă la întrebări de genul „ce este...”: „Ce este gravitația? Ce este greutatea corpului și care sunt cauzele ei?” Pe de o parte, asemenea întrebări sunt străine spiritului cercetării naturalist-științifice¹⁶. Pe de altă parte, tot ceea ce poate oferi știința ca răspuns la asemenea întrebări se reduce la propoziții circulare de genul atracția corpurilor este gravitația universală, care, la rândul ei, nu este altceva decât forța de atracție proprie pământului¹⁷. În schimb, ceea ce omul de știință poate să facă – și în aceasta constă realmente sarcina lui – este să sesizeze asemănările dintre fenomene, de pildă dintre căderea corpurilor pe pământ și rotația planetelor în jurul soarelui, și, în pofida deosebirii dintre ele, să le conceapă ca expresii diferite ale legii gravitației. Această lege „indică doar un fapt general simplu, constatabil matematic, fără nici o dorință himerică de a afla natura internă și cauza primă a interacțiunilor cerești și a forței gravitaționale terestre”¹⁸. Consecința acestei teze este că mărimi care secole de-a rândul au fost considerate ca proprietăți absolute, indestructibile ale corpurilor, s-au dovedit a fi relative, așa cum este cazul greutății, care reprezintă o mărime dependentă de poziția corpului în raport cu centrul de greutate al pământului și care este direct proporțională cu masa corpului și invers proporțională cu pătratul distanței față de acest punct¹⁹.

lui Comte, legea pozitivă cea mai generală pe care o cunoaștem este legea gravitației universale care guvernează fenomene extrem de diferite. (Cours I, p. 54, Auguste Comte, *Cours de philosophie positive*, tome deuxième (Cours II), Paris, Bachelier, 1830, p. 188; v. și AC, p. 111 și ZPh, p. 90.

¹⁴ AC, p. 105; ZPh, p. 89, 95; Cours I, p. 10 și urm.; conform lui Comte deviza filosofiei pozitive constă în renunțarea la căutarea naturii interne a lucrurilor (Cours I, p. 89).

¹⁵ Cours I, p. 19, 52.

¹⁶ AC, p. 117; ZPh, p. 95 și urm.; Cours I, p. 15 și urm.; Cours II, p. 188 și urm., 198.

¹⁷ Cours I, p. 15–16, AC, p. 111 și urm., 117.

¹⁸ Cours II, p. 188 (meine Übersetzung).

¹⁹ Ebd., p. 187; deși Brentano nu recurge la acest exemplu, caracterul relativ al unei cunoștiințe poate fi bine pus în evidență dacă comparăm masa și greutatea unui corp. În timp ce masa este o proprietate fundamentală a corpului care nu depinde de condițiile de mediu în care se află corpul și care are o valoare constantă în raport cu orice corp ceresc, greutatea depinde de locul corpului și variază în funcție de forța câmpului gravitațional care acționează asupra lui, respectiv unei forțe gravitaționale de 1 N pe pământ, îi corespunde o forță gravitațională de 0,17 N pe lună și de 2,65 N pe Jupiter. În aceste condiții, cunoașterea valorii masei corpului conduce la o valoare absolută, pe când cunoașterea greutății corpului la o valoare relativă, și anume relativă la forța câmpului gravitațional la care este raportată.

Rezumând, știința este pentru Comte o întreprindere care operează *numai cu cunoștințe relative, deci cu cunoștințe referitoare la relațiile între fenomene și legile lor*, și care nu are niciun interes pentru concepte metafizice precum natura internă sau cauzele eficiente ale lucrurilor.

În articolul său, Brentano apreciază în mod deosebit atât eliminarea de către Comte a căutării ultimelor cauze ale lucrurilor, cât și ideea caracterului relativ al cunoașterii omenești și al limitării ei la cunoașterea fenomenelor și a legilor lor²⁰.

Dacă lăsăm la o parte faptul că teoria lui Brentano are o valabilitate mult mai restrânsă decât cea a lui Comte, întrucât se limitează numai la istoria filosofiei, pe care Comte, de altfel, nu o tratează de sine stătător, și dacă comparăm cele două teorii, atunci trebuie observat că stagiul teologic al gândirii la Comte nu apare la Brentano pentru că pe atunci nu exista filosofie. Anumite trăsături ale primului stadiu la Comte se regăsesc totuși în caracterizarea brentaniană a ultimului stadiu de declin al filosofiei, de pildă la Nicolaus Cusanus sau la Schelling a căror gândire are pentru Brentano trăsături mistice²¹.

Cel de-al doilea stadiu la Comte, cel metafizic, cuprinde în linii mari evoluția științelor, inclusiv a filosofiei în Antichitate și Evul Mediu. În acest mod însă, Comte pune laolaltă două epoci istorice tratate distinct în schema lui Brentano. În acest context, este important de subliniat că Brentano îi reproșează lui Comte faptul că nu a pus în evidență decât fazele de avânt ale gândirii, omițând însă cu totul perioadele ei de declin.

În ceea ce privește Epoca modernă, ea începe pentru Comte, ca și pentru Brentano, de altfel, cu autori precum Bacon, Descartes sau Galilei. Totuși, în pofida acestui element comun, trebuie distinse următoarele aspecte: la Comte, Epoca modernă este epoca impunerii spiritului pozitiv în cele mai importante științe empirice: în astronomie, fizică, chimie, biologie, fizică socială sau sociologie. Această impunere constituie pentru Comte un proces istoric în care științele enumerate se constituie conform unei ordini a fenomenelor care se complică constant urmând unei legi a creșterii constante a complexității lor și a fundării fenomenelor superioare pe cele anterioare lor. Acest proces de pozitivare a științei începe cu matematica care studiază cele mai simple fenomene. Conform legii de fundare a fenomenelor mai complexe pe cele mai simple, ei îi urmează constituirea științei fizicii, acesteia chimia, chimiei, biologia ș.a.m.d. până la constituirea fizicii sociale. După cum am subliniat deja, Comte concepe această dezvoltare ca pe un proces istoric unitar care începe cu descoperirile fizicii în epoca modernă.

Pentru Brentano, în schimb, în epoca „pozitivă” avută în vedere de Comte se încadrează două epoci istorice: epoca modernă care începe în mod pozitiv cu

²⁰ ZPh, p. 96.

²¹ VPhPh, p. 22 și urm.

Bacon, Descartes și Locke și se încheie, trecând prin cele trei faze de declin, cu disoluția sistemelor idealismului german. Pe de altă parte, după cum am spus deja, Brentano consideră că epoca lui este perioada unui nou început al filosofiei caracterizat de trecerea de la metodele speculative ale filosofiei idealiste la încercarea de a adopta în filosofie metode inspirate de științele naturii. Așadar, în timp ce perioada istorică începută în secolul XVI este considerată de Comte ca perioada unui progres continuu al spiritului pozitiv în domeniul celor mai diferite științe, fără să acorde însă atenție specială filosofiei acestei perioade, Brentano se concentrează de la bun început asupra acestui ultim punct. În acest context, se cad făcute două observații: este vorba, pe de o parte, de o perioadă în care s-a încheiat deja un ciclu de evoluție, cel al filosofiei moderne; pe de altă parte, pentru Brentano este vorba în același timp de o perioadă de trecere la o nouă epocă de înflorire a gândirii filosofice. Spre deosebire de Comte, care pune în evidență momentele de continuitate ale spiritului pozitiv, pentru Brentano era important să accentueze ruptura cu idealismul german și cu metodele lui tocmai pentru a pune în evidență misiunea filosofică a epocii și a filosofiei lui.

În cele ce urmează, nu o să mă refer la dificultățile teoriei brentaniene despre cele patru faze ale evoluției gândirii filosofice²². În schimb, este important să subliniez că schema brentaniană nu are doar rolul de a explica succesiunea curentelor filosofice din diferite epoci istorice prin subordonarea lor unei legi pretins generale. Dincolo de aceasta, ea s-a dovedit extrem de importantă pentru orientarea intelectuală a tânărului Brentano, întrucât, datorită ei, el s-a eliberat de îndoielele profunde care îl măcinau în jurul anului 1860 în legătură cu rostul filosofiei²³. Relatările lui Carl Stumpf despre această problemă ne permit să enunțăm două motive ale acestei stări de lucruri: dificultățile de înțelegere survenite la lectura cărților lui Hegel și Schelling; dificultatea de a înțelege motivele pentru care filosofia celor doi autori, și, în genere, filosofia idealismului german, se bucurase de o primire inițială atât de entuziastă din partea publicului, pentru ca mai apoi, în decursul timpului, locul entuziasmului să fie luat de respingerea hotărâtă a acestui stil de gândire. Strâns legată de această ultimă problemă era pentru Brentano chestiunea modului în care

²² Aceste dificultăți au fost subliniate în mod repetat în literatura de specialitate. Principala obiecție este următoarea: schema brentaniană nivelează diversitatea specifică diferitelor epoci istorice și o reduce – „o suprasimplifică” după Mezei și Smith – la fazele puse în evidență de schemă. Drept urmare, momente extrem de importante ale istoriei filosofiei fie sunt neglijate, de pildă filosofia lui Platon, fie primesc în mod forțat în cadrul schemei un loc care nu corespunde dezvoltării istorice, de pildă faptul că, deși, temporal vorbind, filosofia pitagoreică se încadra în perioada de avânt a gândirii grecești, ea nu este tratată în cadrul ei, întrucât este considerată mistică. Alături de această obiecție care are în vedere lipsa de acuratețe istorică a analizei brentaniene, un alt contraargument este că inacuratețea menționată face imposibil orice dialog cu filosofia dintr-o altă tradiție (v. pe larg asupra acestor puncte lucrarea lui Mezei și Smith, p. 25 și urm., ca și bibliografia indicată acolo).

²³ V. Carl Stumpf, *op. cit.*, unde relatează amănunțit despre această problemă.

putea fi încadrată această orientare filosofică în cadrul dezvoltării filosofice generale. După cum cele prezentate mai sus au sugerat deja, soluția lui Brentano a constat în considerarea filosofiei lui Kant și a idealismului german ca fiind ultimul stadiu de declin al filosofiei în Epoca modernă²⁴.

Dacă, în acest context, privim lucrurile din perspectiva modului în care se raporta Brentano la epoca în care trăia și dacă introducem în plus în această ecuație cele spuse la început despre rolul metodei în caracterizarea unui anumite epoci filosofice, atunci putem trage concluzia că pentru Brentano perioada în care activa era una în care filosofia încerca să își croiască un nou drum. Acest drum era marcat de abandonarea metodelor speculative, neștiințifice ale idealismului german și de căutarea unei metode care să fie inspirată de metoda științelor naturii și care să fie în același timp adecvată obiectului de studiat. Această nouă filosofie urma să redea celor interesați încrederea pierdută de filosofie și să îi convină că filosofia, ca și știința naturii, este un domeniu în care se poate lucra în mod serios, nespeculativ²⁵. Spre deosebire de mulți dintre gânditorii care activau în Germania aceluși timp și care, preluând preocupările kantiene de teoria cunoașterii, aduceau contribuții importante la constituirea mișcării neokantiene extrem de influentă în Germania până în primele două decenii ale secolului XX²⁶, Brentano se orienta, pe de o parte, spre filosofia aristotelică²⁷, iar, pe de altă parte, spre empirismul englez, spre Auguste Comte și spre metoda științei moderne a naturii²⁸. Fuziunea, prezentă încă de la începutul carierei lui filosofice, dintre dimensiunea tradițională, aristotelică și cea modernă, tocmai enunțată, constituie profilul cu totul aparte al

²⁴ Mezei și Smith trimit la faptul că pentru anumiți autori, pentru Windelband de pildă, teoria lui Brentano a părut atât de deplasată încât nici nu au mai simțit nevoia să își justifice afirmația că este un „eșec total”. Tot cei doi autori afirmă, pe bună dreptate, că a fost o trăsătură a gândirii lui Brentano aceea de a propune idei provocatoare, fără să se preocupe însă de soluționarea dificultăților inerente lor. Din punctul lor de vedere, acesta constituie unul dintre motivele pentru care Brentano a lăsat nepublicate în timpul vieții scrieri care erau de fapt terminate (Mezei și Smith, *op. cit.*, p. 23–24).

²⁵ V. în acest sens afirmația clară a lui Husserl că Brentano este cel care l-a convins că filosofia este o activitate serioasă, nespeculativă, comparabilă cu cea desfășurată de oamenii de știință, de matematicieni, de pildă (Husserl, *Erinnerungen an Franz Brentano* (1919), în *Aufsätze und Vorträge* (1911–1921). (Hua XXIII). Hrsg. von Th. Nenon u. H.R. Sepp, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1987, p. 304 și urm.).

²⁶ V. în acest sens analizele substanțiale ale lui Köhnke în K.Ch. Köhnke, *Entstehung und Aufstieg des Neukantianismus. Die deutsche Universitätsphilosophie zwischen Idealismus und Positivismus*, Frankfurt a. M., Suhrkamp 1986.

²⁷ Importante din acest punct de vedere sunt disertația, *Von der mannigfachen Bedeutung des Seienden nach Aristoteles*, 1862, Nachdruck Hildesheim, Olms, 1984 (*Despre multipla semnificație a ființei la Aristotel*, trad. și cuvânt înainte I. Tănăsescu, București, Humanitas, 2003, și Franz Brentano, *Die Psychologie des Aristoteles, insbesondere seine Lehre vom Nous Poietikos*, 1867, Nachdruck Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1967.

²⁸ Cea de-a patra teză de abilitare a lui Brentano, susținută în 1867 și care a avut un ecou deosebit asupra elevilor lui, de la Stumpf și Marty la Husserl, era: „Adevărată metodă a filosofiei este metoda științelor naturii.” (ZPh, p. 137).

operei lui filosofice și explică modul diferit în care este el receptat astăzi. Pe de o parte, receptarea continentală a filosofiei lui este preocupată de elucidarea surselor tradiționale, aristotelico-scolastice ale gândirii lui, ca și de impactul ei asupra fenomenologiei timpurii a lui Husserl și Heidegger. Pe de altă parte, receptarea anglo-saxonă de orientare analitică, în al cărei fundal istoric se regăsește tradiția empiristă tocmai amintită, îl citește pe Brentano prin prisma unei problematice caracteristice: *philosophy of mind*, ontologie formală etc. În mod cu totul specific, Brentano este văzut ca un precursor al acestei tradiții, unul a cărui operă nu doar că trebuie analizată din perspectivă contemporană, dar care poate fi și a fost realmente continuată în contemporaneitate²⁹. În acest context, este cu totul semnificativ că Mezei și Smith nu doar că au tradus și comentat textul de bază brentanian despre cele patru faze ale filosofiei. În plus, ei au încercat să reînvie această teorie arătând că este aplicabilă la ramura continentală a filosofiei secolului XX³⁰. Din această perspectivă privind lucrurile, putem considera că cele două texte care urmează în acest grupaj pot fi privite ca o continuare a reflecției brentaniene asupra istoriei filosofiei în direcția problematice angajate de distincția continental – analitic în gândirea contemporană.

²⁹ Important este aici în primul rând filosoful american de orientare analitică Roderick M. Chisholm, care a dezvoltat filosofia lui Brentano în perspectiva sistematică a propriei filosofii, ocupându-se în același timp și de prezentarea gândirii brentaniene în cadrele istorice proprii ei (v. în acest sens următoarele opere ale lui Chisholm, *Brentano on Descriptive Psychology and the Intentional*, în *Phenomenology and Existentialism*, ed. E.N. Lee, M.H. Mandelbaum, Baltimore, Hopkins Press, 1967, p. 1–23 (text tradus de Oana Vasilescu în *Revista de filosofie*, LXI, 4, p. 371–388); *Intentionality*, în *The Encyclopedia of Philosophy*, vol. 4, New York, Macmillan, 1967, p. 201–204, și volumul *Brentano and Meinong Studies*, Amsterdam, Rodopi, 1982, p. 17–37.

³⁰ Conform interpretării propuse de Mezei și Smith, faza de avânt a epocii contemporane a filosofiei continentale a fost constituită de filosofia lui Brentano și de cea a tânărului Husserl (până la *Cercetările logice*, inclusiv); fenomenologia ulterioară *Cercetărilor logice* este considerată în bloc ca fiind primul stadiu al declinului filosofiei; în mod cu totul specific receptării lui Husserl în perimetrul filosofiei analitice, sunt lăsate la o parte considerațiile lui asupra metodei fenomenologice (aceste considerații au, totuși, un rol esențial în edificarea fenomenologiei; o prezentare mult mai nuanțată asupra evoluției fenomenologiei husserliene după *Cercetări logice* oferă, de pildă, lucrările lui Elisabeth Ströker și Paul Janssen, ambii reprezentanți ai Cercului fenomenologic de la Köln format în jurul lui Ludwig Langrebe); filosofia heideggeriană timpurie, datorită dimensiunii ei critice față de tradiția filosofică, este asimilată cu cea de-a doua fază de declin, faza sceptică, în timp ce filosofia lui Levinas este considerată ca fiind reprezentanta ultimului stadiu de declin al filosofiei continentale, cel în care filosofia, urmând scrierilor heideggeriene târzii, recurge la un limbaj similar celui mistic sau artistic. Cu toate că autorii se feresc de simplificări și recunosc, pe urmele lui Stegmüller, atât originalitatea contribuției heideggeriene, cât și faptul că există tentative chiar în perimetrul filosofiei anglo-saxone de a dezvolta sistematic anumite aspecte ale gândirii heideggeriene, trebuie totuși spus că asimilarea filosofiei heideggeriene fazei sceptice în schema brentaniană se bizuie pe o schimbare completă a sensului acestei faze: la Brentano, scepticismul este avut în vedere strict în accepțiunea lui epistemologică de reflecție critică asupra capacităților și limitelor cunoașterii umane, pe când în aplicarea lui la filosofia timpurie a lui Heidegger cei doi autori au în vedere strict atitudinea critică față de tradiție, renunțând cu totul la sensul epistemologic al termenului (v. Mezei și Smith, *op. cit.*, p. 37–80).